

13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (математика) адистиги боюнча Сейтеева Мээрим Даткаевнанын «**Жогорку окуу жайларында болочок юристтердин математикалык даярдыктарын кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу өркүндөтүү**» аттуу темада жазылган кандидаттык диссертациялык ишине

РАСМИЙ ПИКИР

1. Изилдөөнүн актуалдуулугу. Жогорку окуу жайларында билим берүү учурда төмөндөгүлөр менен мүнөздөлөт: билим берүүнүн өнүгүүсүнүн инсандын шыктуулугуна жана билиминин сапатына көз карандылыгы; коомдун туруктуу өнүгүшү, анын билимдүүлүк менен тыгыз байланышы; кесипке багыттап окутуунун керектүүлүгү.

Адистерге атаандаштыкка туруштук бере ала тургандай даярдыктарды берүү, социалдык жана кесиптик мобилдүүлүккө ээ болушун камсыз кылуу, өз жашоосундагы инсандык деңгээлин өнүктүрүү, бүтүрүүчүлөрдүн болочоктогу кесибине компетенттүү болушун калыптандыруу, кесипке багыттап билим берүүнүн актуалдуулугун көрсөтөт.

Диссертацияда математиканы юридикалык кесипке багыттоо үч багытта каралган: түзүүчүлүк, өркүндөтүүчү жана методологиялык. Түзүүчүлүк багыт прикладдык мисал-маселелердин жардамы менен иш жүзүнө ашырылат. Методологиялык жана өркүндөтүүчү багыттарында математика менен юридикалык дисциплиналар интегралдашып математикалык даярдыктары өркүндөтүлөт.

Жогоруда айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан аткарылган илимий изилдөө иши өтө актуалдуу жана өз убактысында деп корутундулоого болот.

2. Изилдөөнүн илимий жоболорунун, жыйынтыктарынын жана сунуштардын негизделишинин даражасы.

Диссертациялык изилдөө учурунда иштелип чыккан илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделишинин даражасы эксперименталдык – тажрыйбалык иштердин жалпы

жыйынтыктарынын статистикалык көрсөткүчтөрүнүн негизинде талданып камсыздалган. Ошону менен бирге жалпы педагогикалык-психологиялык, математикалык жана аны окутуу технологиясынын теориялык жоболорунун аспектилерин менен изилдөөнүн өз ара ички байланыштарынын ишке ашырылгандыгы диссертацияда баса белгиленген.

Диссертациянын структуралык түзүмү андагы коюлган беш милдетке дал келип, алардын ар биринин чечилиши логикалык ырааттуулукта, удаалаштыкта көрсөтүлгөн. Изилдөө киришүүдөн, үч глава жана алардын корутундуларынан, жалпы корутунду жана пайдаланылган адабияттардын тизмесинен (107), таблицалардан (8), сүрөттөрдөн (17) жана тиркемелерден турат. Жалпы көлөмү – 152 бет, анын ичинен диссертациянын тексти -122 бет. Киришүү бөлүмүндө изилдөөчү теманын актуалдуулугу, иликтөөнүн максаты, милдеттери аныкталып, илимий жаңылыгы, теориялык жана практикалык мааниси, изденүүчүнүн жекече салымы, коргоого сунушталуучу жоболор чагылдырылып, апробацияланышы тууралуу маалыматтар берилген.

Биринчи глава «Болочок юристтерге математиканы кесипке багыттап окутуунун негиздери» деп аталып, үч параграфтан турат. Мында диссертант тарабынан проблема боюнча психологиялык, педагогикалык, методикалык жана математикалык адабияттардын илимий анализдери жүргүзүлүп, математикалык даярдык юридикалык факультеттердин жалпы билим берүүсүнүн ажырагыс бир бөлүгү экендиги аныкталган. Практика жүзүндө математиканы окутуу көптөгөн кыйынчылыктарга дуушар боло турганы такталган: студенттердин математиканы өздөштүрүүгө кызыгуусунун жоктугу; методикалык жактан камсыздоонун жетишсиздиги ж.б.у.с. Юристтерге математика курсун окутуунун учурдагы абалын талдоонун негизинде математика курсун кесипке багыттап окутуу менен студенттердин математикалык даярдыктарын өркүндөтүүнүн зарылдыгы аныкталып, теориялык

жактан негизделген. Кесипке багыттап математикалык билим берүүнүн мазмуну бир гана илимий негиздерге гана таянбастан, мамилелердин баалуулугун, инсандык чыгармачылыкты жана юридикалык кесиптик ишмердүүлүктүн жыйындысын камтый тургандыгы аныкталган.

Мында, «Математика» курсу боюнча кесипке багытталган тапшырмаларды окутуу процессине киргизүүгө карата төмөндөгү жобо иштелип чыккан: математика курсуна студенттер үчүн кесиптик мааниси бар математикалык түшүнүктөр менен методдорду берүү, болочок кесип менен байланышын ачып көрсөтүүчү тапшырмаларды түзүү; болочок юристтерге математиканы окутууда математикалык даярдыктарын өркүндөтүүчү окуу ишмердүүлүктөрүн уюштуруу.

Экинчи глава «Болочок юристтердин математикалык даярдыктарын кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу өркүндөтүүнүн методикасы» деп аталып үч параграфтан турат. Мында «тапшырма» түшүнүгүнүн психологиялык маңызы болуп берилген объективдүү баштапкы көйгөйлүү кырдаал, анын шарттарынын жана талаптарынын өз ара катнашы экендиги такталган.

Тапшырманын максаты, «адам – тапшырмалык кырдаал» системасындагы өзгөрүүлөрдү мүнөздөйт деген жыйынтыктар алынган.

Математика боюнча окуу тапшырмалары төмөнкү милдеттерди аткарат: теориянын практика менен байланышы; окутуу методдорун ишке ашыруунун формасы; математиканын мазмунуна адекваттуу болгон аракеттерди алып жүрүүчү; максаттуу кесипке калыптандыруу каражаты; окуучулардын окуп-таанып билүү ишмердүүлүгүн уюштуруу жана башкаруу ыкмасы.

Жогорудагылардын негизинде кесиптик жактан маанилүү маалыматтарды тандап алуунун критерийлери иштелип чыккан:

1) Маалыматтын кесиптик маанилүүлүгүнүн критерийи: юристтин таанып-билүү кызыкчылыгын билдирип турган айрым бир объекттин, субъекттин, кубулуштун же процесстин сүрөттөлүшүн камтып туруусу.

2) Маалыматтын окутууда колдонуучулугунун критерийи: маалымат кабыл алуу үчүн жеткиликтүү болууга тийиш жана юридикалык материалдын математикалык түшүнүк менен дал келүүсү.

3) Тапшырманын мазмунун түзүү үчүн маалыматты колдонуу критерийи: маалымат көлөмү боюнча математикалык тапшырманын мазмуну менен салыштырылып, ал эми анын элементтери математикалык мүнөздөмөлөрдү берүүсү.

Болочок юристтердин математикалык даярдыктарын кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу өркүндөтүү максатында жалпы дидактикалык принциптерге кошумча төмөнкү принциптерди киргизүү сунушталган: бүтүндүүлүк жана кесипке багыттоо; иерархиялуулук; структуралуулук; үзгүлтүксүздүк; мазмунду баскычтар менен кароо.

Бүтүндүк принциби кесиптик маанилүү мазмунду алган шарттарда, тапшырмалар системасынын бүтүндүгүн көрсөтөт.

Иерархиялуулук принциби объекттин түзүлүшүн, аны уюштуруунун бир нече деңгээлдерин, бүтүндүн жана анын бөлүктөрүнүн өз ара көз карандылыгынын ар түрдүү болушун мүнөздөп турат.

Структуралуулук принциби системага камтылган элементтеринин арасындагы байланыштарды чагылдырат.

Үзгүлтүксүздүк принциби, кесипке багытталган тапшырмаларды өз ара байланыштырып улануучулук ыкмасы менен пайдаланууга багыт берип турат.

Кесиптик маанилүү мазмунду баскычтар менен кароо принциби, тематикалык өз ара байланыштагы чынжырында ишке ашырылат (үйрөнгөндү колдонуу, окулгандарды жалпылоо жана системалаштыруу баскычында).

Жогоруда иштелип чыккан жоболорго жана принциптерге таянып болочок юристтерге окутулуучу «Математика» курсуна кесипке багытталган математикалык тапшырманы түзүүгө жана аны окутуу процессине киргизүүгө карата төмөндөгү талаптар иштелип чыккан:

- тапшырманын мазмунун тандоо, ага дал келе турган субъектин, объекттин жана процесстердин элементтеринин сандык жана сапаттык мүнөздөмөлөрүн берүү;

- математикалык мазмунуна киргизилбеген чоңдуктардын тапшырманын мазмуну менен дал келүүсү үчүн тиешелүү жардамчы элементтерди киргизүү жана алардын математикалык мүнөздөмөлөрүн берүү;

- математикалык мүнөздөмөлөргө белгилүү жана белгисиз маанилердин мазмунунун элементтерин берүү;

- кесипке багытталган математикалык тапшырманын шарттарын жана талаптарын түзүү.

Иштелип чыккан негизги принциптерге жана талаптарга таянуу менен болочок юристтердин математикалык даярдыктарын кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу өркүндөтүүнүн модели түзүлгөн.

Болочок юристтердин математикалык даярдыктарын кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу өркүндөтүүнүн модели төмөнкү мазмунга ээ: Математика курсун окутууда юридикалык кесипке багыттоо үч багытта каралат: түзүүчүлүк, өркүндөтүүчү жана методологиялык.

Болочок юристтердин математикалык даярдыктарын өркүндөтүүнүн моделин окутуу процессинде ишке ашыруунун педагогикалык шарттары иштелип чыккан, алар төмөндөгүлөр:

- болочок юристтердин математикалык билимдерин өркүндөтүү менен чыгармачыл активдүүлүккө, окуп таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн өз алдынчалыгына жана кесиптик ишмердүүлүккө даярдыктарын камсыз кылуучу кесипке багытталган тапшырмалар;
- математикалык жана юридикалык билимдерди илимий негизде байланыштыруу;
- инсанга багытталган окутуунун технологиялары.

Үчүнчү глава «Педагогикалык эксперимент жана анын жыйынтыктары» деп аталып эки параграфтан турат. «Математика» курсун окутууда: математиканы кесипке багыттоо инновациялык окутуунун

усулдарын колдонуу жана практикалык тапшырмаларды традициялык формалары менен окутуунун эффективдүүлүгүнүн сандык жана сапаттык баалары; изилдөөнүн алгачкы гипотезаларын текшерүү маселелерин чечүү менен аныкталган.

Математика курсу боюнча студенттердин билим деңгээлдери текшерүү иштерди, өз алдынча иштерди алуу менен жана тестирлөө процессинде текшерилген.

Мында, «Математика» курсун кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу окутууда студенттердин математикалык даярдыгынын жогорулагандыгын көрүүгө болот. Ал болсо студенттердин математика курсун өз ыктыяры менен өздөштүрүп, болочоктогу кесибине керектүү жана зарыл болгон билимдерди аң сезимдүү түрдө кабылдоо менен математикалык даярдыктарынын өркүндөгөндүгүн далилдейт

3. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси.

Диссертациялык изилдөөнүн илимий жаңылыгы менен теориялык мааниси катары төмөнкүлөрдү белгилөөгө болот: болочоктогу юристтерге математика курсун кесипке багыттап окутуунун маанисинин аныкталгандыгында; болочок юристтердин математикалык даярдыктарын кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу өркүндөтүүнүн моделинин иштелип чыккандыгында; болочок юристтердин математикалык даярдыктарын өркүндөтүүгө багытталган моделди ишке ашыруунун технологияларынын иштелип чыгып, сунушталгандыгында; изилдөөдөн алынган натыйжалардын биринчи жолу эксперименттен текшерилип анын жалпылаштырылгандыгында.

4. Изилдөөнүн практикалык баалуулугу: диссертацияда иштелип чыккан болочоктогу юристтерди кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу математикалык даярдыгын өркүндөтүү технологиясын ЖОЖдордун практикасына киргизүү математиканы окутуу процессинин эффективдүүлүгүн жогорулатуу менен студенттердин

жалпы кесиптик жана математикалык даярдыктарынын деңгээлин жогорулатууга шарт түзөт. Диссертациядагы илимий негизделген жоболор, ОМКнын материалдары, методикалык сунуштар ЖОЖдордо математика курсун окутуу процессинде жана изденүүчүлөрдүн илимий иштеринде колдонулушу мүмкүн.

5. Изденүүчүнүн жекече салымы катары төмөнкүлөрдү белгилөөгө болот: республикада юристтерди даярдоо жүргүзгөн ЖОЖдордун окуу пландары, программалары талдоодон өткөрүлүп, алардын мазмундуу өзгөчөлүктөрү салыштырылды; болочок юристтердин математикалык даярдыктарын кесипке багытталган тапшырмалар аркылуу өркүндөтүүнүн модели жана аны окуу процессинде ишке ашыруунун технологиялары сунушталып, ЖОЖдордун окуу процессине киргизилди. Ошондой эле математика курсун окутуу боюнча окуу методикалык колдонмосу жарык көрдү.

6. Авторефераттын диссертациянын мазмуну менен дал келиши.

Диссертациянын негизги жоболору, жыйынтыктары жана тыянактары бир топ басылмалардан жарык көргөн. Автореферат диссертациянын мазмунуна жана андагы коюлган максатка жана милдеттерге толугу менен дал келет.

Изилдөөдө белгиленген жетишкендиктер менен катар айрым мүчүлүштүктөр дагы кездешет, алар:

1. Студенттердин билимин баалоодо төрт деңгээлде бааланган, бештик баалоону киргизүү керек.
2. Адабияттарга шилтеме жок (30-бет Акматкулов А.А., Салиева Г.А., Шайланова М.А., 59-бет Каменский Я.А., Ушинский К.Д., Чернышевский Н.Г.).
3. Экспериментке чейинки текшерүүнүн жыйынтыктарын 108-бет, 3.1- , таблица менен 3.2-сүрөттү бириктирүү менен түшүндүрмө берүү керек.

Бирок бул белгиленген мүчүлүштүктөр изилдөөнүн жалпы баалуулугун жана деңгээлин төмөндөтпөйт. Анткени, диссертациянын жыйынтыктары болочок юристтердин математикалык даярдыктарын өнүктүрүү менен математиканы окутуу илимине белгилүү деңгээлде салым кошо ала турган өз алдынча аткарылган илимий эмгек. Диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялык комиссиясы тарабынан кандидаттык диссертацияларга коюлган талаптарга толук жооп берет, ал эми анын автору **Сейтеева Мээрим Даткаевна** 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (математика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент, педагогика
илимдеринин доктору, доцент

Е.Е.Син

9 сентябрь 2016 жыл.

